

Azt hisszük, sikerült megéreztetnünk azt, hogy *Erekly könyve a magyar középiskola legfontosabb és legidősebb kérdéseivel való kapcsolataiban is igen gazdag*. Nem túlozunk tehát, ha azt állítjuk, hogy könyvét középiskoláink tanári könyvtáiraiban nélkülözhetetlennek tartjuk.

Pénzes Zoltán.

Dr. Harsányi István: A hazugság mint nevelési probléma. Sárospatak. 1935. 140. l.

A neveléslektan magyar irodalma csak alig egynéhány könyvre szorítkozik, amely elenyészően kis szám a külföldi szakirodalom minden legapróbb részproblémára kiterjedő gazdagságához viszonyítva. Örvendetes tehát, hogy irodalmunkban egy nagyobbszabású, általános neveléslektan megjelenését (amely azóta már meg is jelent), a részletproblémák tárgyalása vezeti be. De a hazugság kérdésével való foglalkozást az az általánosabb elv is indokolja, hogy e problémával minden kornak csakis a maga legmegfelelőbb módján lehet és kell is leszámolnia.

Szerzőnkét, — ha nem is kifejezetten — de ilyen indítékok vezették. Az első fejezetben ugyanis azt írja, hogy „... a hazugság oly társadalmi alapjelenség, ... amellyel szemben sohasem lehetünk biztonságban“. (2. L.) Mint tanár, egészen közvetlenül találkozik a hazugsággal s e tény, valamint a kérdés óriási külföldi szakirodalma készíti, hogy elsősorban pedagógiai szempontból tárgyalja e kérdést. A mellett az a meggyőződése vezeti, hogy „... minden egészséges pedagógiai rendszernek néhány leegyszerűsített, összefüggő alapkérdés tisztázásából kell kiindulni, mint amilyen a szerző szerint maga a hazugság is. Ugyancsak ebben a fejezetben szól a követett módszeréről, amelyet pontosan ismertet s amelyről mi alább fogunk szólni. „A hazugság, mint pszichológiai jelenség“ c. fejezetben a meghatározásból, — amelyet főként Duprat alapján fogalmaz — vezeti le a hazugság keletkezését, lefolyását, valamint az egyénre gyakorolt hatását. Pszichológiai fejtegetései a gyermekkorra vonatkozólag igen alaposak. Néhány alapvető fogalom tisztázása azonban hiányzik e fejezetről s e hiányosság az egész kérdés tárgyalásában érezteti hatását. Így pl. kívánatos lett volna a valódi és látszathazugság elkülönítése, vagy az alkalmi hazudónak a „hazug jellemű“ embertől való pszichológiai megkülönböztetése. A következő fejezetben folytatja a szerző a meghatározás elemzését s a hazugságot, mint szociológiai ténytet mutatja be. Módszertanilag nem szerencsés e külön fejezetre való széttördelés. A probléma erkölcsi szempontú tárgyalását is felöleli a könyv, de 6. apon természetesen csak általánosságokat lehet mondani. De a fejezet konkluziójával: „Az igazság kultusza önérték, s önmagában hordja legfőbb jutalmát“, valóban a kérdés elevenjére tapint, csak az a kár, hogy nem aknázza ki a „Küzdelem a hazugság ellen“ c. fejezetben is.

A könyv további részei a szerző által rendezett ankét eredményeire támaszkodnak. Így állapítja meg a hazugság elterjedettségét, majd ugyancsak a kérdésekre adott válaszokból elemzi ki, nagy részletességgel a hazugság okait. (32—67. L.) A felsorolt irodalmi művekre való utalásból arra következtetnénk, hogy az okokat rendszerezve, végső alapjaira vezeti vissza a szerző, — mint pl. Baumgarten Franciska, aki az önérvényesítés tendenciáját tartja a hazugság legvégső alapjának — de csak a pusztá adatfelsorolásnál marad. Az ankét további kérdései szerint haladnak a fejezetek: „Kiknek hazudnak és kiknek nem hazudnak az emberek? — Vannak-e megengedhető hazugságok? Melyek azok? — Milyen mértékben ítélik el az emberek a hazugságot? — Érdemes-e hazudni? — A hazugság lelki következményei —

Küzdélem a hazugság ellen.“ — Ezekután a szerző összegezése következik. „A helyes út keresése és a kérdőívek szemléje több irányban ágaztatja el és tudatosítja a nevelő feladatait“, (125. L.) mondja a szerző, de az ankét bőven közölt idézetei alapján ez nagyon kétségesnek látszik, hiszen maga a szerző összegezései sem abból következnek.

Általában a kérdőíves módszer alkalmazásában sok az alapvető hiba. E módszer legelső követelménye az, hogy a kérdezett illetékes legyen. Vajjon ennek nevezhető-e a hazugság erkölcsi és pszichológiai problémájának szempontjából az a 10—2 éves fiú- és leánytanuló, akiket a szerző megkérdezett? S, ha illetékeseknek tartja őket, nem gondolt arra, hogy a válaszok őszinteségét mennyire befolyásolhatta az a tény, hogy a növendékekkel saját tanáraik töltették ki a kérdőíveket? Másrészt megvoltak-e a feltételek a szerző szempontjából? Látta-e elég világosan a problémáját? Nem adott-e fel szuggesztív kérdéseket? (Vannak-e megengedhető hazugságok? Melyek azok?) E kérdésekre szomorú válaszokat adnak a könyvben bőven idézett feleletek. — Hiszen minden feltétel pontos betartása mellett is sok hibaforrása van az ankétmódszernek, de az eredmények statisztikai feldolgozása épp a nagy számok érvénye alapján, igen becses ismerettel szolgálják a tudományt. Statisztikáról pedig e könyvben szó sincs. 1060 tanuló 8—8 kérdésre adott felelete pedig elég nagy szám s értékes statisztikát adna, ha épp ebből a szempontból: 1.) a nemek arányszáma egyformán oszlana meg (s nem 308 leány és 752 fiú); ha 2.) 1060 közül nem csak 138 tanuló lenne állami iskola növendéke s a többi felekezeti iskoláé; 3.) ha végül nem általánosítaná a szerző ezeket az adatokat s legalább néha élne általános érvényű kijelentéseiben az előbbi megszorításokkal.

Kár volt e módszer alapos ismerete nélkül ennyi fáradságot és szorgalmat elpazarolni, mikor e probléma megvilágítására sokkal egyszerűbb eszközök, sokkal nagyobb eredményre vezettek volna.

Dr. Sárny Julianna.

Csighy Sándor: A szabadságharc előtti kor pedagógiai törekvései. (A Magyar Királyi Tisza István Tudományegyetem Pedagógiai Szemináriuma és Pszichológiai Intézete. Igazgató: Dr. Mitrovics Gyula.) Budapest, 1936. 97. l. 8°

A XIX. század első felének magyar nevelésügyi irodalma a külföldi hatásláncolatok összefüggéseit tünteti fel. Önálló magyar nevelési elmélkedők még igen gyéren világítanak, mely felismerésnek legfőképpen politikai természetű magyarázó okai vannak. Szerzőnk ezt a kétségkívül korjellemező kritériumot azonban túlértékeli akkor, amidőn pl. Széchenyi István mérhetetlenül kiterjedt irodalmi ténykedéseiben nem kutat szórványosan elhelyezett, esetleges megjegyzésszámbamenő pedagógiai eszmék után, melyek bősége és használhatósága mellett bizonyágtételt szolgáltatott korunk módszeresebb vizsgálata azzal, hogy elszórt elveiből a mai magyarság szükségleteit is fedező nemzetnevelési rendszert bontakoztathatott ki.¹ Csighy Sándor mindamellét dicséretes buzgalommal gyűjtötte össze adatait a múlt század első szakaszának pedagógiai mozgalmához. Az anyag módszeres feldolgozásában Mitrovics Gyula nagybecsű művét: „A magyar esztétikai irodalom története“, választotta mintául (4. l.). Elismerjük az útmutató művek mintaképi választásának jogosultságát, de ugyanakkor megkérdezzük, hogy miért nem támaszkodott a mesternek valamely öncélú pedagógiai munkájára. Bőven buzgó forrásanyagának vizsgálatánál rá kellett eszmélnie a tárgykör alapjellegetek megfelelő módszer kiválasztási szempontjaira

¹ Imre Sándor.